

УДК 336.531.2

МІЖНАРОДНІ ПРОЦЕСИ В СИСТЕМІ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Кіктенко О.В.

кандидат наук з державного управління
Класичний приватний університет

Annotation

In clause modern conditions of a rigid competition on international equal innovative activity of the countries which economy is based more and more are analysed and is tied with new technologies.

Анотація

У статті проаналізовано сучасні умови жорсткої конкуренції на міжнародному рівні в інноваційній діяльності країн, економіка яких базується та пов'язана з новими технологіями.

Ключові слова

Міжнародні інвестиції, інноваційна діяльність, розвиток, аналіз, високотехнологічна економіка, активність, інноваційні процеси, технологічна сфера.

I. Вступ

На сьогодні Україна виробляє приблизно одну тисячну світового ВВП, за кордон експортує переважно сировину, напівфабрикати, але не відіграє важливої ролі в міжнародній діяльності. Україні необхідно розвивати принципово нові технології. Відсутній науковий аналіз можливостей й способів забезпечення виходу України на міжнародні та світові ринки. Актуальним для української науки є перехід від декларування з приводу важливості впровадження інновацій до всебічного і глибокого наукового аналізу можливостей України реально здійснити прорив до країн, які належать до своєрідної міжнародної еліти.

II. Постановка завдання:

- обґрунтувати міжнародні інноваційні процеси;
- визначити роль органів виконавчої влади щодо покращання інноваційного клімату в країні;
- дослідити практику стимулювання та чинники вдосконалення інноваційного процесу в Україні.

III. Результати

Світовий досвід показує: де інноваційна політика перебуває під контролем уряду, там досягають успіху. Прикладом можуть слугувати Японія, Німеччина, США, ряд інших країн з високим рівнем соціально-економічного розвитку, який є результатом ефективної інноваційної політики. На жаль,

досягнення України у сфері інноваційної діяльності поки що досить скромні.

Іншими формами стимулювання інноваційної діяльності є надання позик, у тому числі без виплати відсотків (Швеція); дотацій (практично в усіх перелічених країнах); створення фондів упровадження інновацій з урахуванням можливого ризику (Німеччина, Франція, Швейцарія, Нідерланди); безоплатні позики, що досягають 50% коштів, на впровадження інновацій (Німеччина); зниження державного мита для індивідуальних винахідників (Австрія, Німеччина, США та ін.); відстрочення виплати мита або звільнення від нього, якщо винахід стосується економії енергії (Австрія) тощо.

Основним елементом державної політики зарубіжних країн є програми стійкого розвитку технологічних утворень, зокрема інноваційних центрів, за допомогою яких периферійні області з відносно відсталою економікою перетворюються на високорозвинуті регіони, забезпечені високими технологіями в різних галузях промислового виробництва, транспорту та зв'язку. Проблеми раціонального розміщення виробничих сил і збалансованого розвитку окремих регіонів посідають центральне місце в ряді стратегічних напрямів державної економічної політики більшості країн. Світовий досвід роботи технологічних утворень дає змогу виділити п'ять факторів, що сприяють їх утворенню:

1. Достатній науковий, технічний й навчальний потенціал.
2. Спеціалізовані підприємства (заводи, об'єкти обслуговування техніки на стадії перед виробництвом і після нього тощо) є опорою технопарків.
3. Високий рівень концентрації великого капіталу й техніки.
4. Вибір місця розташування технополісу (стан транспортної мережі, наявність аеропорту, придатне навколишнє середовище, умови проживання й освіти).
5. Гнучка політика надання пільг, що сприяє оновленню виробництва та відкриттю нових підприємств (заохочення розвитку малого бізнесу, пільги для ризикових капіталовкладень, інвестиції в новостворені підприємства з новітньою технологією, сти-

мулювання використання передової техніки) [2, с. 30–31].

У Японії й Франції, наприклад, модель технополісу поширюється на всю навколишню міську територію; у США й Фінляндії – на обмежені території, що перебувають або в межах міста, або поблизу нього.

У Карелії існує єдиний науковий центр, здатний стати базою для технополісу, – Петрозаводський державний університет, що вже має регіональну мережу своїх філій у різних містах Карелії. Жодна науководослідна або освітня установа Карелії (і навіть усього Північного регіону Росії) не може зрівнятися з ним за можливостями. Університетський Інтернет-центр, локальна комп'ютерна мережа, Регіональний центр нових інформаційних технологій, Карельський інноваційний центр – бізнес-інкубатор, Регіональний центр міжнародного співробітництва, науково-виробничий комплекс тощо становлять “золотий фонд” університету [4].

Функціонування технополісів в Україні дасть змогу зберегти й розвинути науковий, культурний та інженерний потенціал, забезпечити більш повну зайнятість населення, ефективно використовувати іноземні інвестиції в передових галузях промисловості [2, с. 28–30].

Державна політика США в галузі науки й технології має три основні елементи. По-перше, підтримка фундаментальних досліджень і фінансування базових цивільних НДДКР більше, ніж на 20% здійснюється з федерального бюджету. По-друге, уряд здійснює державні замовлення НДДКР в оборонній і космічній галузях, а також у галузі охорони здоров'я. По-третє, ряд різнобічних державних заходів спрямований на стимулювання інноваційної й підприємницької діяльності. До них належать захист прав інтелектуальної власності, витоки якої сягають ще часів заснування республіки, а також податкові кредити для проведення НДДКР, що діють у тій чи іншій формі з початку 1980-х рр. Виділяються кошти для промисловості, університетів й федеральних (державних) лабораторій. Останнім часом державний сектор НДДКР зростає величезними темпами, але в цілому загальна політика залишилася практично незмінною. Країні необхідно, враховуючи успіхи інших країн та їх невдачі, прогнозувати та розробляти програми й напрями інноваційної діяльності, розвивати технополіси, технопарки й бізнес-інкубатори та виводити їх на належний рівень. Державна політика утвердження України як високотехнологічної країни має спиратися виключно на власні національні ресурси. Міжнародна фінансова допомога, кредитування тощо спрямовані переважно на короткостроковий монетарний ефект. У зв'язку із цим в умовах перехідного

періоду національні товаровиробники, що впроваджують інноваційні проекти, мають отримати дієву державну підтримку з метою запобігання руйнівній конкуренції транснаціональних монополій. Неприпустиме лобіювання інтересів інших країн у межах внутрішнього українського ринку. Лише за рахунок успішного здійснення інноваційного прориву на світові ринки Україна отримає реальний шанс стати розвинутою країною світу [1, с. 56–70].

В інноваційних моделях розвитку – в Китаї, Японії, Сінгапурі та інших країнах – на інвестиції спрямовують 30–40% ВВП. А як можна назвати політику, коли на інвестиції спрямовують 13–14% ВВП, причому не найефективнішим чином? Коли частка інноваційно активних підприємств зменшилася з 60 до 14–15%, а частка наукоємної продукції в експорті становить ледь помітну величину? Коли наука фінансується в межах 0,3% ВВП, тоді як Президент і закон України наполягають на 1,7%? Таку політику правильно назвати деінноваційною або саморуйнівною.

У світовій практиці застосовують різні варіанти розв'язання проблеми розвитку інноваційної інфраструктури: європейська модель розвитку інноваційної інфраструктури ґрунтується на державних інвестиціях та дотаціях і спрямовується, насамперед, на створення нових робочих місць. У країнах Азії інноваційна інфраструктура розвивається шляхом утворення технополісів (Японія), технопарків, насамперед, у галузі інформаційних технологій (Індія), розвитку різних типів інноваційних структур за фінансової підтримки держави (Китай). Модель розвитку інноваційної інфраструктури США менше орієнтована на державне фінансування й функціонує переважно завдяки інвестуванню зацікавлених фірм. Одним із варіантів підтримки інноваційної діяльності, що застосовується в Україні, є надання державних субсидій безпосередньо для виконання інноваційних проектів.

Реалізація кожного з варіантів потребує державної, у тому числі фінансової підтримки. При цьому світовий досвід свідчить про більшу ефективність від державної підтримки інноваційної інфраструктури, а не реалізації окремих проектів. Останніми роками держава здійснила ряд важливих заходів із реалізації науково-технічної та інноваційної політики: Верховною Радою України схвалена Концепція науково-технологічного й інноваційного розвитку України, прийняті доповнення до Закону України “Про наукову і науково-технічну діяльність”, законодавчі акти про інтелектуальну власність, відбулося приєднання України до міжнародних договорів у цій сфері, розробляється Державна програма захисту і використання інтелек-

туальної власності. Створюються нові інноваційні структури, діяльність яких спрямована на виробниче використання наукоємних розробок, високих технологій і конкурентоспроможної на світовому ринку продукції (технопарки, технополіси тощо).

Для розвитку та активізації інноваційного процесу необхідно контролювати та збільшити фінансування науки, розробити відповідну законодавчу базу у сфері інтелектуальної власності, інструменти реалізації прийнятих законів та контролю за їх виконанням, створити по-справжньому сприятливі умови для малого та середнього бізнесу. Але, враховуючи світовий досвід, цього може бути недостатньо.

Головною перевагою інновацій є те, що навіть країна, яка не має достатніх матеріальних та фінансових ресурсів, може досягти високих темпів зростання і здійснити технологічний прорив за рахунок використання інтелектуального потенціалу нації та людського капіталу. Це твердження, як бачимо, дуже актуальне для сучасної України. За рахунок реалізації головних напрямів державної інноваційної політики Україна може стати на інноваційний шлях розвитку та вийти на світові ринки як "новий європейський тигр", а не третьорозрядна країна, що постачає сировину та напівфабрикати.

У США, Німеччині, Франції, Великобританії, а останнім часом і в Росії прагнуть не тільки створити сприятливий клімат для розвитку інноваційної діяльності, залучення технологічних розробок у виробничий процес, приватних інвестицій у високотехнологічний сектор економіки, а й інтенсифікувати міжгалузевий науково-інформаційний обмін. Усе сказане є елементами та мотивами інституціоналізму, який можна трактувати як сучасну парадигму суспільного розвитку й управління.

Особливого значення сьогодні набуває розвиток нових інформаційних технологій. З одного боку, саме вони вважаються найбільш вагомим фактором, що дає країнам світу можливість підтримувати високий рівень економічної інтеграції, посилює процеси глобалізації. Справді, поширення Інтернету та цифрових технологій сприяє розвитку ринку послуг та комунікацій; збільшенню інтенсивності руху товарів і послуг, порівнянності світових та внутрішніх національних цін; прискорює рух потоків прямих та портфельних інвестицій, активізує фондовий ринок тощо. З іншого боку, масове застосування засобів надшвидкої комунікації неминуче прискорить перетворення науково-технічної інформації на товар, торгівля яким є надзвичайно вигідною. На жаль, цей рівень світової інтеграції в Україні взагалі не задіяний [1, с. 75–85].

Інноваційні процеси впливають на комплекс галузей економіки: дають змогу підвищити продуктивність праці й ефективність управління, зменшити витрати та кількість устаткування, полегшують комерційну діяльність, використовуючи глобальні комп'ютерні мережі. Особливістю нової економіки є те, що сучасні технології постійно вдосконалюються, що запобігає зниженню кривої життєвого циклу продукту.

Зараз Японія посідає перше місце з виробництва високотехнологічних товарів, побутової електронної техніки, роботів, автомобілів, тракторів, металообробного устаткування. Друге місце в світі за економічним потенціалом після США посідає Японія, для якої тривалий час була характерна політика жорсткого державного контролю за зовнішньоекономічною і валютною діяльністю. Тільки в 1970-ті рр., переконавшись у конкурентоспроможності своєї промисловості й міцності національної валюти, Японія поступово відійшла від жорсткого контролю. Зовнішньоекономічна політика уряду була спрямована не стільки на імпорт іноземного капіталу, скільки на імпорт передових іноземних технологій.

У країні потрібно розробити прозору систему вибору для учасників наукової діяльності, це має стимулювати інноваційний бізнес, головну роль у розробках та виконанні мають відігравати державні установи із захисту прав. Розробки слід передавати у бізнес-структури як товар на основі ліцензійних угод, тендерів. Якщо держава фінансує такі закупівлі, й отримує основну частину грошей, проте потрібно й далі фінансувати розвиток підприємства (регіону) з метою забезпечення зростання економіки країни в цілому.

Держава повинна підтримувати ризикові інноваційні проекти, тобто кожен, хто працює на технологічне оновлення виробництва й ризикує основним своїм капіталом, має розраховувати на державу. Необхідно стимулювати довгострокову інноваційну діяльність, яка в майбутньому зробить більш значний внесок у державні кошти, ніж короткострокові, менш прибуткові та ризиковані. Серед внутрішніх чинників, що сприяють зростанню ефективності інновацій, можна виділити такі: спроможність керівників підприємства і персоналу виділяти та оцінювати економічні, соціальні й технологічні зміни в зовнішньому середовищі; орієнтація керівників підприємства на довгострокову перспективу і наявність чітких стратегічних цілей; розвинена система збуту й маркетингу, спроможна досліджувати й оцінювати ринкові тенденції; безперервний пошук нових ринкових пропозицій; уміння аналізувати й реалізовувати нові ідеї.

Активізація інноваційного процесу неможлива без заохочення та ефективного використання новаторської розумової праці, що створює нові знання й новітні технології. Механічне застосування чужих, запозичених ноу-хау сьогодні є не настільки цінним, як раніше. Ринковий механізм треба використовувати на повну потужність не заради наздоганяючого розвитку, а для здійснення радикальних структурних перетворень, спроможних поставити країну в один ряд із державами постіндустріального рівня. Досягти такого рівня неможливо без посилення мотиваційних стимулів до праці, інноваційної діяльності, підвищення уваги до людського фактора.

Якщо в 1990 р. частка заробітної плати у валовому національному доході становила майже 60%, то у 1993 р. вона знизилася до 39%, а у 1994 р. – до 30%. З 2000 р. в Україні спостерігається економічне зростання, проте частка заробітної плати у структурі загальних доходів упродовж 2000–2005 рр. не змінилась: у 2003 р., за даними Держкомстату, вона становила 42,7%, у січні–листопаді 2005 р. – 42,7% [5]. Для порівняння: у США частка заробітної плати в національному доході дорівнює 72%, в Німеччині – 62%, в Румунії – 55%. Співвідношення заробітної плати і продуктивності праці в Україні в 5 разів нижче від світового рівня. Щодо використання освітнього потенціалу країни, то за показником інтелектуального потенціалу Україна посідає 23-тє місце в світі, а за рівнем конкурентоспроможності економіки – 78-ме. Вчені стверджують, що ефективність використання знань в Україні у 4–5 разів нижча, ніж у розвинутих країнах. Інноваціями в Україні займається лише 1472 підприємства.

За наявності дешевої фізичної й розумової праці, підприємець не має потреби ввозити в Україну новітнє обладнання та найпередовіші технології, щоб впровадити їх у виробництво: йому вигідніше використовувати застаріле устаткування та вчорашні технології. Плата за перевитрати енергоресурсів та неефективне використання інших матеріальних факторів виробництва не така й велика порівняно з тією економією коштів, яку підприємець в Україні одержує за існуючих обставин. Тому доки економічно вигідним для нього залишатиметься застосування ресурсовитратних технологій і дешевої робочої сили, марно сподіватися на те, що в Україні активізується інноваційна діяльність, збільшиться імпорт передової техніки, втілюватимуться інноваційні ідеї. В Україні 80–90% пропонованих інноваційних ідей відхиляються. Порівняймо: наприклад, у Польщі частка прийнятих до виробництва

інноваційних проектів становить 30% від їхньої загальної кількості, в Швеції – 45%, США – 52%, Японії – 63%.

Держава повинна забезпечити підтримку інноваційної активності підприємств і такі умови, коли виробнику буде вигідніше впроваджувати інноваційну політику. Лише в такому разі буде розвиватися інноваційна діяльність та країна в цілому. Треба негайно реформувати існуючу в Україні оплату праці з метою підвищення вартості робочої сили. Якщо інтелектуальна праця буде оплачуватися належним чином, то перед підприємцями постане проблема її економії. Це може призвести до підвищення рівня безробіття й посилення конкуренції на вітчизняному ринку праці, але змусить економити енергоресурси та інші фактори виробництва, збільшувати продуктивність праці.

Крім того, ресурси потрібно спрямовувати на розвиток інноваційної інфраструктури та у сферу пріоритетних наукоємних виробництв. У цьому разі зростає роль регіонів у пошуку тих механізмів та інститутів розвитку, які найкраще відповідають місцевій специфіці. Державі не потрібно економити на пільгах для інноваційної діяльності. На підприємствах мають бути організовані науково-дослідні відділи, які будуть ініціювати створення наукоємної продукції [3].

IV. Висновки

Проаналізувавши тенденції сучасного світового розвитку, основні проблеми глобалізації, регіоналізації інноваційної діяльності в Україні, можна зробити такі висновки: до рівня сучасного інноваційного суспільства Україна ще не дійшла. Необхідно створювати інноваційні продукти для продажу на вільному світовому ринку. Головна причина такого стану – безліч невіршених проблем: відсутність узгодженого законодавства, діючої інфраструктури, пільгових умов входження на внутрішній ринок, раціонального розподілу фінансових ресурсів при стимулюванні наукоємних пріоритетних виробництв тощо. Але Україна має всі умови для вдосконалення та розвитку інвестиційно-інноваційної діяльності, для цього потрібно вирішити вищезазначені проблеми і створити власний унікальний механізм інноваційного розвитку економіки, враховуючи при цьому як сильні, так і слабкі сторони нації, особливості менталітету.

Проведений аналіз дає змогу зробити висновок про те, що інвестиції та інновації є найбільш ефективними чинниками забезпечення соціально-економічного розвитку макро-, мезо- та мікроб'єктів, активізації їх діяльності на основі покращення інвестиційного клімату.

Література

1. Біла С. Структурна політика в системі державного регулювання трансформа-

- ційної економіки : монографія / С. Біла. – К. : Вид-во УАДУ, 2001. – 408 с.
2. Васильєва О. Технополіс як інноваційний важіль розвитку регіонів / О. Васильєва, Н. Васильєва // Актуальні проблеми державного управління на новому етапі державотворення : зб. наук. праць НАДУ ; за заг. ред. В.І. Лугового, В.М. Князева. – К. : Вид-во НАДУ, 2006. – Т. 2. – С. 28–30.
 3. Захаров С.Е. Инновационное развитие как система факторов и условий / С.Е. Захаров, В.В. Дрофиев : сб. межвуз. научных трудов студентов, магистров, аспирантов и соискателей. – Макеевка : ДонГАСА, 2003. – Вып. 2. – С. 62–63.
 4. Лапечук П. Підтримка інноваційної діяльності. Досвід економічно розвинутих держав та України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=912>.
 5. Статистичний щорічник України за 2007 рік / за ред. О.Г. Осуаленка; відповід. за вип. В.А. Головки. – К. : Консультант, 2008. – 575 с.

УДК 35.077.6

МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ДЕПРЕСИВНИХ ТЕРИТОРІЙ

Кобізька А.В.

аспірант Харківського регіонального інституту державного управління НАДУ при Президентіві України

Annotation

In article the mechanism of state regulation of economic development of depressive territories is analyzed. Methods for improvement of economic development of depressive territories are offered.

Анотація

У статті аналізується механізм державного регулювання економічного розвитку депресивних територій. Запропоновано методи для поліпшення економічного розвитку депресивних територій.

Ключові слова

Ринкові відносини, стимулювання розвитку, бюджетні фонди, регулювальні інструменти.

I. Вступ

Соціально-економічні перетворення, проведені в Україні і спрямовані на становлення й розвиток ринкових відносин, зумовлюють необхідність перегляду основних принципів формування системи державного регулювання економіки. Механізм державного регулювання економічного розвитку депресивних територій не є досить ефективним й потребує подальшого вдосконалення для розв'язання проблем, що виникли в регіонах.

Особливістю української економіки є розмаїтість економічної, соціальної й етнічної ситуації в окремих регіонах країни. Регіони розрізняються як за економічним потенціалом, так і за здатністю до саморозвитку в умовах нових економічних відносин. Сучасні виробничо-галузеві орієнтири територій не стимулюють залучення інвестицій, створення й реалізацію нових технологій. Усе це визначає унікальність регіональних ситуацій, складність використання при цьому за-

рубіжного досвіду. Відсутність визначеності в державному регулюванні територіального розвитку депресивних регіонів погіршує становище регіонів, утруднює становлення ефективної територіальної структури економіки.

II. Постановка завдання:

- провести аналіз механізму застосування державного регулювання розвитку депресивних регіонів;
- визначити методи поліпшення економічного розвитку депресивних територій.

III. Результати

Механізм управління територіальним економічним розвитком включає такі складові: програми соціально-економічного розвитку [1], регулювання міжбюджетних відносин, підтримка інвестиційно-інноваційних регіональних проектів.

Однак слід зазначити, що зазначені механізми мають недоліки й неефективні чез:

- відсутність системного підходу до формування державної регіональної політики;
- недостатнє застосування інструментів стимулювання розвитку регіонів;
- низьку фінансову спроможність регіонів;
- недосконалість правового регулювання регіональним розвитком.

Модель стимулювання розвитку регіонів, яка була запроваджена Законом України "Про стимулювання розвитку регіонів" від 08.09.2005 р. № 2529-IV [2], передбачає концентрацію обмежених ресурсів у державі та розв'язання проблем регіонального розвитку з врахуванням пріоритетів розвитку держави, забезпечує чітку взаємодію між органами центральної та місцевої влади з